

Avskrift.

Fra Regjeringsadvokat
Kristen Johansen.

Norges Industriforbund,

Oslo.

Oslo 27. mai 1940.

Fortrolig.

100509

Efter anmodning tillater jeg mig aa gi et resyme av de uttalelser jeg har avgitt om de rettslige følger av krigsbegivenhetene i Norge.

Tirsdag den 9. april, eller natten til denne dag, begynte den tyske hærmakts aksjon i Norge. Samme natt forlot konge, storting og regjering landets hovedstad. Den 9. april blev motstanden opgitt i Oslo, derimot fortsattes motstanden paa andre punkter, hvorfor krigstilstand ble erklært aa herske mellem Tyskland og Norge. Idag er det faktiske forhold, forsaavidt, at den tyske hærmakt behersker landet op til Mo i Rana, og desuten holder Narvik besatt med den styrke som er beleiret av norske, engelske- franske militære. Lengere nord holdes landet av den norske stridsmakt. Formentlig befinner den norske konge og regjering Nygaardsvold sig der.

Umiddelbart efter besettelsen av Oslo innsatte major Quisling sig som regjering i Oslo. Efterat Höiesterett som den eneste gjenværende statsmakt hadde innsatt et administrasjonsraad, og dette var akseptert av den tyske hærmakt, traadte den quislingske regjering tilbake.

Innen den okkuperte del av landet utöves den civile statsmyndighet, som følger av okkupasjonen, av en utnevnt Reichskommissar.

Den i Nordlandene værende norske regjering har erklært at all norsk eiendom og alle norske fordringer i utlandet er overtatt av den i henhold til Grunnlovens § 105. Hvorvidt denne bestemmelse har rettslig gyldighet eller ei, er et spørsmål som det ikke er grunn til aa diskutere naa og paa dette sted. Faktisk medfører bestemmelsen iallfall at de oprinnelige eiere eller fordringshavere i alminnelighet for tiden ikke kan disponere over det som omfattes av bestemmelsen.

Forholdet er idag for den del av Norge, som ikke ligger nordenfor Mo i Rana, at vi samtidig har en norsk konge som utøver regjeringsmakt gjennom sin regjering med et potensielt Storting og en tysk okkupasjonsmyndighet med et norsk administrasjonsraad som mellemlødd mellem sig og den norske administrasjon og befolkning. Det sier sig selv at en ikke, hvis det er uoverensstemmelser mellem paabud fra disse to sett myndigheter, kan lystre begge. Der maa fölgelig finnes en skillelinje mellem de tilfeller, hvor den rettslige myndighet tilligger den ene og den annen.

Rent rettslig er det første spørsmål, om en regjering som ikke alene faktisk, men ogsaa rent geografisk mangler mulighet for aa haandheve sin myndighet overhodet kan gi paabud for det omraade, hvor den ikke kan utöve myndigheten.

Dette spørsmål er der for tiden ikke grunn til aa undersøke.

Det som fortiden har interesse er spørsmålet om hvor langt okkupasjonsmakten og administrasjonsraadets myndighet gaar. Innledningsvis er aa si at "den lovmessige makt faktisk er gaatt over til okkupanten", (Haagerkonvensjonens art. 43) for det forannevnte omraade, hvilket som bekjent er den overveiende del av Norge. Det befinder sig "faktisk under den fiendtlige hærs myndighet". Og denne myndighet "er befestet og istand til aa gjøre sig gjeldende." (Haagerkonvensjonens art. 42).

Krig er saa gammel som det menneskelige samfund. Det kan ikke med noen rimelighet bestrides at krigens lov oprinnelig har vært at makt er rett. Men dette gjelder ikke ubegrenset. Visse ideer har kjempet sig frem til seier, saaledes at de er blitt en bestanddel av den civiliserte verdens tankeverden. De er i ingressen til 4.ds Haager overenskomst uttrykt saaledes:

"Befolkningen og de krigførende skal beskyttes av og stilles under folkerettens prinsipper, saaledes som det fremgaar av fastslaaete sedvaner mellem civiliserte nasjoner, av menneskelighetens lov og den offentlige samvittighets krav."

Dernest har de deltagende i Haagerkonvensjonene av 1907 til 1910 uttrykkelig bunnset sig til i krigstilfelle aa overholde visse bestemte regler. Av interesse i vaar forbindelse er reglementet angaaende landkrigens lover og sedvaner art. 42 ff., hvorav hitsettes:

Art. 42. "Et omraade betraktes som okkupert, naar det faktisk befinder sig under den fiendtlige hærs myndighet. Okkupasjonen utstrekker sig kun til de omraader, hvor denne myndighet er befestet og istand til aa gjøre sig gjeldende."

Art. 43. "Naar den lovmessige makt faktisk er gaatt over til okkupanten, skal denne ta enhver forholdsregel, som beror paa ham, forsaavidt mulig aa gjenoprette og sikre den offentlige orden og det offentlige liv. Okkupanten skal herunder respektere de lover som gjelder i landet medmindre der foreligger absolutte hindringer herfor."

Art. 44 "Det er forbudt en krigførende aa tvinge befolkningen paa et okkupert omraade til aa gi opplysninger om den annen krigførende hær og forsvarsmidler."

Art. 46. "Familiens ære og rettigheter, individenes liv, den private eiendom, den religiøse overbevisning og religionsutövelsen skal respekteres. Privat eiendom kan ikke inndras."

Art. 48. " Hvis den okkuperende paa det besatte omraade opkrever skatter, toll og avgifter som er paalagt til fordel for staten, skal han saavidt mulig følge de for ligningen og skattefordelingen gjeldende regler, og det paaligger da den okkuperende aa utrede utgiftene til administrasjon av det besatte omraade i den utstrekning hvori den lovlige regjering var forpliktet hertil."

Art. 49 "Andre pengeytelser enn de i foregaaende artikkel omhandlede skatter, kan den okkuperende kun opkreve paa det besatte omraade, naar det skjer til armeens behov eller til omraadets administrasjon."

Art. 51 "ytelser in natura og tjenester kan kun fordres av kommuner og innvaanere, naar det er til okkupasjonshærens behov. De skal staa i forhold til landets hjelpemidler, og skal ikke være av den natur at de innebærer forpliktelse for befolkningen til aa ta del i krigsoperasjonene mot fedrelandet."

Ytelsene og tjenestene kan kun fordres med bemyndigelse av den som kommanderer paa vedkommende sted.

Ytelse in natura skal saavidt mulig betales kontant, hvis dette ikke gjøres skal de bekreftes ved kvittering, og de skyldige summer betales snarest mulig."

Art. 53 "Den hær som holder et omraade besatt, kan bemektige sig de rede penger, kapitaler og fordringer, som i egentlig forstand tilhører staten, vaabenoplag, beforderingsmidler, magasiner proviant og overhodet enhver förlig eiendom, staten tilhörende, som kan tjene krigsoperasjonene.

Alle midler til forsendelse og transport paa land, sjö eller i luften av meddelelser, personer eller ting - bortsett fra de tilfelle som er ordnet med sjöretten, saavel som vaabenoplag og overhodet alle krigsfornödenheter kan tas selv om de tilhører private personer, men skal erstattes, skadeserstatningen ordnes ved freds slutningen."

Paa basis herav kan visse almindelige regler opstilles. En maa imidlertid haæ for öie at disse selv, og i særdeleshet spørsmålet om de faktiske forhold, som er avgjørende for deres anvendelse, ikke kan diskuteres paa like fot. En kan ikke overfor en okkupasjonsstyrke si at dette eller hint vil prosedere paa det. Det finnes med andre ord ingen jevnbyrdighet. Den forstaaelse som okkupasjonsmyndighetene hevder blir inntil videre avgjørende.

For det förste er det uomtvistelig at innen det besatte omraade gaar okkupasjonsmyndighetenes bestemmelser foran den norske regjeringens bestemmelser. Den siste kan ikke ved noen forordning forordningsgyldig paalegge den norske befolkning noe eller undlate noe, som okkupasjonsmakten paabyr eller forlanger, saafremt okkupasjonsmaktens paabud ikke ligger utenfor grensene av denne okkupasjonsmyndighets rettslige beföielse. Herav er fölgende at en heller ikke senere kan gjøre ansvar gjeldende mot norske borgere fordi disse ikke har rettet sig efter dens - regjeringens - forholdsordrer, naar disse var i strid med okkupasjonsmyndighetenes bestemmelser.

For det annet maa det være klart at okkupasjonsmyndigheten ikke har adgang til aa forföie over eller gi paabud vedkommende verdigjenstander, som ikke er innenfor dens maktomraade. Den vil derfor ikke rettsmessig kunne utnytte fordringer paa personer utenfor okkupasjonsomraadet eller verdipapirer hvis betalingssted er utenfor dette.

Et spørsmaal som ikke er ganske lett aa besvare er ikke lenger særlig aktuelt, nemlig om stillingen, hvor en bedrifts organer hadde tilhuse innenfor okkupasjonsomraadet, mens bedriften selv laa utenfor dette. Min opfatning var - og er - at i saafall kunne det ikke paalegges styret aa gi bedriften ordre til aa etterkomme okkupasjonsmyndighetenes bestemmelser.

Forinnen jeg forövrig gaar over til enkelthetene, bör det formentlig sies noen ord om administrasjonsraadets stilling og myndighet.

Administrasjonsraadet har en dobbelt hjemmel, opnevnel-
sen ved Höiesterett, og godkjennelse fra okkupasjonsmaktens side. Allerede den første gir det en betydelig rettslig status. Et land eller en del av et land kan ikke være uten administrasjon, og ved sin forsvinnen efterlot den utövende og lovgivende myndighet et tomrum, som simpelthen maatte utfylles. Ingen annen enn den fremdeles virkende tredje statsmakt kunde gjøre dette. Vi maa derfor gaa ut fra at Administrasjonsraadet, saalangt myndigheten er det overdratt av Höiesterett er suverent. Enn sterkere blir denne suverenitet ved at det innen visse grenser anerkjennes av okkupasjonsmakten som utförende organ. Saalangt som okkupasjonsmyndighetens myndighet rekker er derfor Administrasjonsraadets bestemmelser, fattet med okkupasjonsmyndighetenes bifall, endelige og bindende, selv om de ligger utenfor hittil gjeldende rettsregler. Hvorvidt der foreligger "absolutte hindringer" for aa følge disse, maa efter sakens natur endelig avgjøres av okkupasjonsmakten.

Fölgende specielle spørsmaal er stillet mig og er av mig besvart saaledes:

1. Er paalegg fra Administrasjonsraadet forpliktende for rettssubjekter i det okkuperte omraade?

Svar: Ja, forsaavidt de enten ligger innenfor rammen av norsk lovgivning eller er hjemlet ved bestemmelse av okkupasjonsmakten uten at denne positivt kan sies aa krenke Haagerkonvensjonen.

2. Kan Administrasjonsraadet fritta for forpliktelser fra gjeldende norsk lov og forskrifter?

Svar: Som ovenfor.

3. Kan Administrasjonsraadet foreta forandringer i kontrakter inngaatt med den norske stat?

Svar: Som ovenfor

4. Er nye lover og forordninger som efter 9/4.1940 utstedes av den norske regjering bindende for rettssubjekter i det okkuperte omraade. Gjelder f. eks. det av regjeringen utstedte moratorium i det okkuperte omraade.

Svar: Nei.

5. Er en mann i det okkuperte omraade forpliktet til aa innbetale forfaldne skatter og avgifter til staten og kommunen. Er det i tilfelle m.h.t. kommunene avgjørende om betalingsstedet er innenfor det okkuperte omraade selv om en större eller mindre del av kommunen er utenfor?

Svar: Ja, overensstemmende med Administrasjonsraadets, av okkupasjonsmakten godkjente bestemmelser.

6. Gjelder i bekreftende fall fremdeles en arbeidsgivers forpliktelser til aa trekke skatt?

Svar: Ja.

7. Kan der optrekkes noen grenser for hvad private personer er forpliktet til aa foreta sig for den okkuperende makt?

Svaret gis i og med en henvisning til hvad der foran er sagt om Haagerkonvensjonen.

Faktisk talt vil derfor overfor et paabud fra okkupasjonsmakten ikke være annen grense enn at dette ikke er rettmessig og ikke kan forlanges etterkommet, medmindre arbeider er til okkupasjonshærens behov, og ikke gaar ut paa aa hjelpe okkupanten i hans foretagende mot den norske hær. Erstatning skal i alle tilfelle erlegges.

8. Er det noen formalia aa iakta - för en paatar sig aa utföre arbeider eller utlevere varer?

Svar: Nei, ikke andre enn de som en fornuftig forretningsmann normalt vil forlange oppfylt.

9. Hvad forstås med "ytelser in natura og tjenester... er til okkupasjonshærens behov" (Jfr. Haagerkonvensjonens art.52). Er det her kun tale om mat, drikke etc. (til mennesker og dyr), eller omfatter begrepet alle slags ytelser som "den som kommanderer", anser aa være til hærens behov?

Svar: Kommandomyndighetenes begrunnede opfatning vil være avgjørende for enhver som befinner sig under hans makt.

10. Er en f.eks. forpliktet til aa gjenopbygge en av den norske hær ødelagt bro ... a/ hvis broen paastaas kun aa tjene det okkuperte lands civilinteresser, b/ hvis broen utvilsomt i første rekke tjener okkupasjonshærens interesse?

Svar: Ad a/ Ja. Ad b/ Til gjenopbygning av offentlige broer er en formentlig i alle tilfelle forpliktet til aa yte sin medvirkning naar det forlanges. Forövrig vil svaret avhenge av om arbeidet kan sies aa være "krigsdeltagelse i krigsoperasjoner mot fedrelandet."

11. Er en forpliktet til aa utföre arbeide paa en flyplass, som kun tjener okkupasjonshærens millitære formaal. Er det i saa henseende noen forskjell om arbeidet gjelder reparasjon av paafört krigsskade eller utvidelse av hestaaende anlegg?

Svar: Som til foregaaende spørmaal. *Ja*

12. Naar "alle krigsfornödenheter kan tas", jfr. art.53, gjelder da dette kun ferdige varer, eller kan det ogsaa forlanges at nye varer produseres.

Svar: Det kan (ikke?) forlanges at en fabrikerer krigsfornödenheter til bruk mot eget lands militærmakt.

13. Er et rettssubjekt i det okkuperte omraade forpliktet til aa oppfylle kontrakter inngaatt med rettssubjekter utenfor omraadet?

Svar: Principielt Ja, men selvfølgelig under forutsetning av at prompte oppfyllelse av den annen parts forplikteelse er sikret.

14. Er en okkupasjon force majeure for rettssubjekter innenfor det besatte omraade m.h.t. kontrakter inngaatt med

a) England, Frankrike, b) Tyskland, c) Danmark, d) andre land. Hvordan stiller det sig m.h.t.:

1) oppfyllelse av kontrakter av enhver art, som før krigen er inngaatt med rettssubjekter i Tyskland, 2. inngaaelse av nye kontrakter med saadanne rettssubjekter?

Svar: Okkupasjonen er force majeure overfor alle okkupasjens fiender. Den kan selvfølgelig være generell force majeure, nemlig naar den hindrer fabrikasjon eller leveranse.

I det okkuperte omraade maa en oppfylle alle kontrakter, inngaatt paa forhaand med innvaanere av den okkuperende makt. Jeg kan ikke se at der er noen grunn til ikke ogsaa aa slutte nye kontrakter.

E r b ö d i g s t

Kristen Johansen (sign)

Norges Industriforbund

Oslo, den 14. juni 1940

Til Norges Industriforbunds medlemmer.

Rettsstillingen i de okkuperte distrikter.

Efterat hele Norge nu er okkupert har vi henvendt oss til fhv. regjeringsadvokat Kristen Johansen med anmodning om en tilleggsredegjørelse til den utførlige utbredning som blev oversendt med vaart cirkulære nr. 31 av 1.ds. Vi tillater oss aa hitsette denne tilleggsuttalelse:

"De har ønsket en tilleggsuttalelse av mig paa grunnlag av det faktum at den norske hærledning har opgitt kampen.

Resultatet herav - og av det engelsk-franske tilbaketog fra Narvikomraadet, er at den tyske hærmakt ubestridelig er aa opfatte som okkupant av hele Norge, og videre at Haagerkonvensjonens art 44 og 52 blir uten anvendelse forsaavidt som disse beskytter norske personer mot tvangsmessig hjelp ydet okkupasjonsmakten under dennes militære operasjoner mot landets egen stridsmakt.

Videre følger av Haagerkonvensjonens art 43 og 45 at okkupasjonsmakten har all administrativ myndighet som normalt tilkommer landets regjering.

Konsekvensen er at enhver norsk borger eller selskap er lovmessig berettiget til aa slutte kontrakter med okkupasjonsmakten om ethvert arbeide og enhver prestasjon innen rikets omraade.

Hvorvidt han ogsaa er forpliktet til aa utføre slikt arbeide vil avhenge av om han efter landets lov er forpliktet hertil, eller om utførelsen er til "okkupasjenshærens behov".

E r b ö d i g s t

NORGES INDUSTRIFORBUND

Lorentz Vogt (sign)

Adm. direktör.